

УДК 373.3.091.33:502

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.6.7>

Марія ЧЕРКАВСЬКА

аспірант кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-2469-6386

Бібліографічний опис статті: Черкавська, М. (2023). Наступність у формуванні ключових закономірностей про рослинний світ у молодших школярів. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 46–52, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.6.7>

НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ПРО РОСЛИННИЙ СВІТ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано стан розвитку проблеми наступності під час вивчення молодшими школярами матеріалу про природу. Проаналізовано, що забезпечення дотримання принципу наступності в процесі вивчення ключових понять та закономірностей про навколишній світ має прямий вплив на розвиток особистості молодших школярів, формування їх природничої свідомості. З'ясовано, що зосередження навчання в початковій школі на рослинах, зокрема квіткових, є цілком обґрунтованим, оскільки цей підхід допомагає формувати систему інтегрованих знань про природу, враховувати особливості психофізіології дітей та створювати зручні умови для їхнього навчання. Процес навчання на прикладі квіткових рослин дозволяє учням максимально зблизитися з предметом вивчення, використовуючи їхні власні спостереження та дослідницькі вміння. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу та формує позитивне ставлення до навчання. Важливим аспектом є використання дидактичних принципів наступності, наочності, доступності та науковості. Автор статті наголошує, що важливо враховувати аспект повсякденного життя учнів, де рослини відіграють значущу роль. Такий підхід дозволяє побудувати зв'язок між тим, що вивчається у школі і реальними життєвими ситуаціями. У науковій розвідці зазначено, що учням простіше сприймати та асимілювати нові знання, якщо вони мають певний практичний досвід із предметом вивчення. У статті зацентовано увагу на знаннях та вміннях молодших школярів, які сприяють розвитку дослідницьких умінь та навичок, прищеплюють екологічну свідомість, стимулюють до пізнання світу. Наведені приклади вправ та дидактичних ігор сприяють кращому запам'ятовуванню та розвитку мислення молодших школярів, поглиблюють знання про рослини, що їх оточують, природу та навколишній світ.

Ключові слова: наступність, рослини, інтегрований курс, компетентність, молодші школярі, рідний край, навколишнє середовище.

Mariia CHERKAVSKA

Postgraduate Student at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, Volyn region, 43025

ORCID: 0000-0002-2469-6386

To cite this article: Cherkavska, M. (2023). Nastupnist' u formuvanni klyuchovykh zakonomirnostey pro roslynnyy svit u molodshykh shkolyariv [Continuity in forming key patterns about the flora at primary school]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 46–52, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.6.7>

CONTINUITY IN FORMING KEY PATTERNS ABOUT THE FLORA AT PRIMARY SCHOOL

The article analyzes the state of development of the problem of continuity in the study about nature at primary school. It is analyzed that ensuring compliance with the principle of continuity in the process of studying the key concepts and patterns about the environment has a direct impact on the development of the personality of primary schoolchildren, the formation of their natural awareness. It is found out that focusing the education at primary school on plants, especially flowering ones, is quite reasonable, as this approach helps to form a system of integrated knowledge about nature, take into account the peculiarities of the psychophysiology of children and create comfortable conditions for their learning. The learning process on the example of flowering plants allows pupils to get as close as possible to the subject of study, using their own observations and research skills. It contributes to a better assimilation of the material and forms

a positive attitude to learning. An important aspect is the use of didactic principles of continuity, visibility, accessibility and scientificity. The author of the article emphasizes that it is important to take into consideration the aspect of pupils' everyday life, where plants play a significant role. This approach allows to build a connection between what is studied at school and real life situations. The scientific exploration states that students find it easier to perceive and assimilate new knowledge if they have some practical experience with the subject of study. The article focuses on the knowledge and skills of primary schoolchildren, which contribute to the development of research skills and abilities, instill ecological awareness, stimulate to explore the world. Given examples of exercises and didactic games improve the memorization and development of thinking of primary school children, deepen their knowledge about plants that surround them, nature and the environment.

Key words: continuity, plants, integrated course, competence, primary schoolchildren, native land, environment.

Актуальність проблеми. Проблема дотримання принципу наступності у процесі здобуття молодшими школярами знань про природу та навколишній світ набуває в наш час особливої актуальності. Залежність людини від природи стає дедалі очевиднішою, а господарська діяльність все більше порушує зв'язки у природі, що встановлювалися протягом кількох мільйонів років. Зокрема, наприклад, рослини дають людині продукти харчування, корм для свійських тварин, є сировиною для галузей промисловості, речовинами для виготовлення ліків тощо. Процес навчання у початковій школі передбачає вивчення різних предметів, кожен з яких має свою систему знань, що побудована відповідно до вікових особливостей учнів та розроблених Типових освітніх програм. Зміст цих програм має потенціал для формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, важливе значення серед яких має компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічна компетентність, які передбачають формування умінь та навичок спостереження та дослідження, допитливості, прагнень до пошуків, генерації нових ідей та вміння робити висновки на основі проведених досліджень (Нова українська школа, 2018). Але як і будь який процес, опрацювання і засвоєння нової інформації є поступовою діяльністю, яка розпочинається з вивчення простих об'єктів та явищ на основі яких і формуються нові, більш глобальні уявлення про закономірності та процеси, що відбуваються навколо. Саме дотримання принципу наступності як умови безперервної освіти забезпечує не тільки цілісний всебічний розвиток дитини, а й формує базові компетентності – вміння, знання та навички, які необхідні для подальшого навчання та життя в цілому (Ковшар, 2017).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові засади проблеми наступності й перспективності обґрунтовано в дослідженнях Г. Кос-

тюка (1970), О. Запорожця (1998), Л. Пісоцької (2003), О. Савченко (2000), О. Скрипченка (2001), А. Харченко (2002) та ін. Проблеми забезпечення наступності в освіті присвячені праці таких видатних науковців як Н. Бібік, А. Богуш, Н. Коваль, В. Онищук, В. Сухомлинського та інших учених. Проблему вивчення природознавства у початковій школі досліджують І. Андрусенко, Н. Бібік, О. Волощенко, Т. Воронцова, Т. Гільберг, І. Грущинська, О. Іщенко, О. Козак, Г. Ломаковська, Т. Сак та ін.

Метою статті є аналіз проблеми формування наступності в процесі засвоєння знань та умінь про рослинний світ молодшими школярами з інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Наступність у формуванні цілісних знань про живу природу у молодших школярів допомагає виховати екологічну культуру та має на меті визначення розуміння і визнання важливості збереження природи, розуміння взаємозв'язків в екосистемах та прийняття рішень, спрямованих на збереження природних ресурсів. Формування цілісних знань про живу природу також пов'язане з розвитком біоцентричного мислення, тобто сприймання природи як цінності, а не тільки як ресурсу для задоволення потреб людини. Принцип наступності дозволяє структурувати знання так, щоб вони були логічно пов'язані між собою. Загальний результат такого навчання – це формування екологічного типу мислення, високого рівня екологічної свідомості та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Такий підхід необхідний у світлі сучасних екологічних проблем для створення відповідального ставлення до природи. Пропонуємо детальніше зупинитися на процесі оволодіння молодшими школярами знаннями про навколишній світ.

Важливе значення серед системи природничих наук відіграють знання про живу та неживу природу, спостереження за явищами природи

та впливом діяльності людини на навколишнє середовище. Інтегрований курс «Я досліджую світ» синтезує знання з різних природничих наук формуючи знання про природу як цілісну систему. Вивчення закономірностей функціонування природи як системи у початковій школі сприяє формуванню у молодших школярів дослідницьких умінь, навичок, уявлень про цілісну картину світу, закономірностей співіснування природи і суспільства, розвитку ціннісного ставлення до довкілля.

Одним із доступних для пізнання молодшими школярами об'єктів живої природи є рослини. Вони є невід'ємним компонентом природи, без якого неможливе життя на планеті. Вивчення на уроках з курсу «Я досліджую світ» компонентів природи сприяє формуванню як предметних так і ключових компетентностей. Так, наприклад, уявлення про рослини, як елемент живої природи та їх різновиди, впливає на розвиток пам'яті, уваги, роботи в команді; аналіз інформації та вміння робити висновки – сприяє формуванню предметних компетентностей, а знання правил поведінки на природі дозволяють формуватися ключовим компетентностям – розвиток вміння здобувати й опрацьовувати інформацію з підручника, формувати навички дбайливого ставлення до природи, розвивати здатність продуктивно співпрацювати з однокласниками в парі. Вже у 1 класі школяр виробляє вміння сприймати предмети відповідно до потреб та інтересів, які виникають у процесі навчання, і, звісно, свого попереднього досвіду. Впродовж молодшого шкільного віку спостереження стає діяльністю, в межах якої розвивається спостережливість як риса характеру. У 1 класі учні діють у навчальних ситуаціях під керівництвом учителя. У 2–4 класах окремі компоненти навчальної діяльності вони виконують самостійно, усвідомлюючи свої можливості під час формування предметної компетентності.

Вимоги щодо рівня знань учнів про рослини зростають із класу в клас. Рослинам належить унікальна планетарна роль. Вони здатні до фотосинтезу, утворюють родючий ґрунт, кам'яне вугілля і торф. Рослини допомагають у боротьбі з ерозією ґрунту, їх використовують як їжу всі організми, у тому числі людина. З льону і бавовни людство отримує тканини. Особливо важливо показати дітям значення рослин у природі та житті людини, задоволення потреб у їжі, виготовленні одягу,

будівництві житла, лікуванні, можливості орієнтування у часі, просторі, зміні погоди, роль рослин у сприйнятті прекрасного і відтворення його у мистецтві, побуті (Ушинський, 1954).

Знайомство з рослинами в молодших школярів відбулося ще з ясельного віку. У школі вивчення рослин розпочинається зі знайомства з найближчим оточенням – рослинами класної кімнати. Процес догляду за кімнатними рослинами, дослідження їх корисних властивостей для класу та навколишнього середовища, навчають учнів спостережливості, розвивають допитливість, виховують бажання доглядати за рослинами, оберігати їх. У першому класі молодші школярі закріплюють і поглиблюють знання про рослини, які їх оточують дорогою до школи, дізнаються про їх будову, наземні та підземні органи, порівнюють дерева, кущі та трав'янисті рослини та чим вони відрізняються, вчать розрізняти дикорослі та культурні рослини, бережливо ставитись до природи та охороняти її. Важливою для вивчення є тема «Рослини рідного краю». Автори підручників пропонують на основі раніше отриманих знань розповісти про дерева, кущі, лікувальні рослини, овочі та фрукти, які ростуть у тій місцевості, де народились та проживають учні, тобто описати рослини рідного краю. Також учні знайомляться з рослинами, занесеними до Червоної книги України, оскільки проблема охорони природи та зникаючих видів рослин, тварин, грибів є досить актуальною у нашій країні.

У другому класі молодші школярі значну увагу приділяють спостереженням та експериментам. Учні спостерігають за змінами у житті рослин відповідно до зміни пір року. З настанням осені майже з усіх дерев опадає листя, перестають квітнути рослини, зі зниженням температури повітря відмирає наземна частина трав'янистих рослин. Взимку сповільнюється ріст рослин, через малий світловий день та низькі температури повітря живлення рослин в основному підземне. З приходом весни проростають першоцвіти, бруньки на деревах починають розпускатися та утворювати квіти. Влітку рослини отримують багато світла, тепла та вологи, тому й швидко ростуть. Також школярі розширюють знання про Червону книгу України, перелік рідкісних, вразливих і зникаючих видів тваринного та рослинного світу у межах України.

Програма третього класу передбачає вивчення способів отримання рослинами поживних речовин, догляд за ними. Учні дізнаються що таке «мохи», «водорості», знайомляться зі способами розмноження, запилення, умовами розвитку та способами пристосування до різних умов росту рослин, до недостатньої або надмірної кількості вологи, світла тощо. Навчальною програмою передбачено формування як одиничних так і загальних понять, наприклад, що таке листяні рослини, хвойні рослини, дикорослі рослини, культурні рослини.

У четвертому класі важливою для вивчення є тема способів зображення певної місцевості на плані чи карті. За допомогою умовних позначень (рис. 1, 2, 3) можна зобразити ліс, фруктовий сад, луки тощо.

Учні дізнаються що таке природні зони, як залежно від зміни кількості вологи, тепла та світла, яке отримує земна поверхня, змінюється і рослинний світ місцевості. Формується уявлення про мішані ліси, лісостеп і степ, взаємозв'язки рослин з іншими компонентами природних зон, розглядають рослини як компонент природних угруповань. Поглиблюються знання молодших школярів про значення рослин у житті людини. Формується уявлення про рослинництво, залежність його розвитку від природних умов. На основі попередньо отриманих знань молодші школярі розпочинають вивчення природи більш великих територій, а саме материків та океанів нашої планети. Отримані за попередні роки знання розширюються та поглиблюються шляхом засвоєння знань про нові великі території.

Аналіз змісту підручників для учнів початкової школи засвідчив, що вивчення рослин як компонента живої природи розглядається на

прикладі квіткових рослин, які постійно оточують молодших школярів у їхньому повсякденному житті і є найбільш доступними для спостереження. Так, впровадження принципу наступності та зв'язку навчання з життям має ключове значення в освітньому процесі, особливо в природознавстві для початкових класів адже сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, а й розвитку практичних навичок, формуванню позитивного ставлення до навчання та підвищенню мотивації учнів. Залучення учнів до практичних дослідів, спостережень та вивчення навколишнього природного середовища дозволяє їм самостійно експериментувати та використовувати набуті знання на практиці, а застосовування вивчених концепцій у повсякденному житті допомагає учням розуміти, як їхні знання можуть бути корисними та релевантними.

Не менш важливим аспектом дослідження пізнавальної діяльності учнів є очікувані результати навчання, які передбачені у розроблених Типових освітніх програмах. Вони є своєрідними орієнтирами для оцінювання на основі яких вчитель визначає рівень досягнення результатів навчання. У таблиці 1 наведені очікувані результати навчання, які передбачають автори Типових освітніх програм для 1–4 класів з інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Пропонуємо на прикладі кількох вправ зобразити як розширюються та поглиблюються знання учнів про рослини з переходом учнів з класу в клас. Як відомо, у першому класі молодші школярі знайомляться з будовою рослин, тобто їх органами: корінь, стебло, листки, квітка, плід та насіння. Для кращого запам'ятовування будови та властивостей рослин є гра «Квітова крамниця». Вчитель розставляє на столі кімнатні рослини, щоб кожна з них

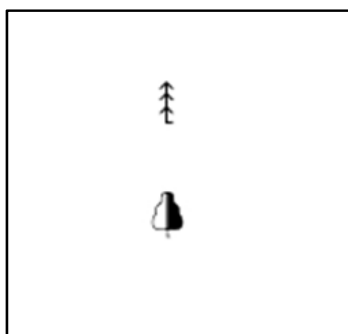

Рис. 1. Поодинокі дерева

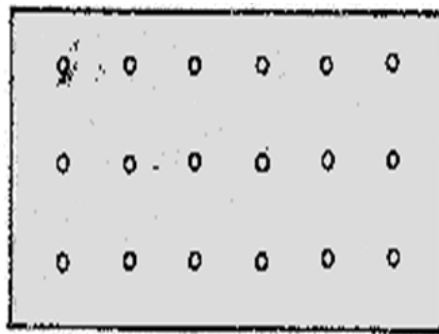

Рис. 2. Фруктовий сад

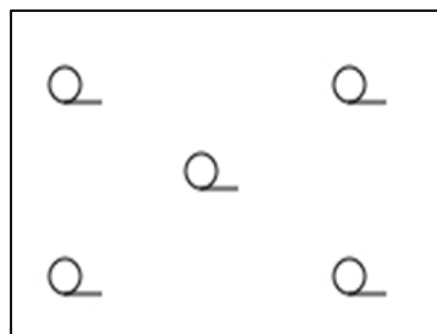

Рис. 3. Рідколісся

**Зміст та очікувані результати навчання за Типовими освітніми програмами
для 1–4 класів (О. Савченко, Р. Шиян)**

Зміст навчання	Очікувані результати
1 клас	
Людина – частина природи; Спостереження за рослинами в різні пори року, догляд за кімнатними рослинами; Прилади, які допомагають досліджувати природу; Охорона і збереження природи	Учень вміє розпізнавати тіла живої та неживої природи, має уявлення про різноманітність живих організмів; проводить спостереження за рослинами в різні пори року; знає про отруйні рослини; співвідносить зображені на малюнках у підручнику об'єкти та явища живої природи з реальними; усвідомлює необхідність охорони та збереження природи.
2 клас	
Будова та різноманітність рослин; Особливості життєвого циклу рослин у різні пори року; Рослини рідного краю; Охорона природи, Червона книга України; Зв'язок людини і природи	Учень знає будову рослин, умови їх вирощування, класифікує їх за певними ознаками, вміє розрізнити дикорослі та культурні рослини, дерева й кущі, листяні й хвойні рослини; знає рослини свого рідного краю, місцевості де проживає; проводить спостереження та пізнає особливості життя рослин у різні пори року; має уявлення про Червону книгу України.
3 клас	
Органи рослин, їх різноманітність, умови, необхідні для їх росту; Розмноження і розвиток рослин; Вплив довкілля на організм рослин; Значення води, повітря та ґрунту у житті рослин та людини	Учень називає органи рослин, умови їх розвитку та розмноження, наводить приклади рослин занесених до Червоної книги України, розпізнає і називає по кілька представників різних груп рослин, вміє проводити спостереження та описувати процес росту та розвитку рослини з насінини, пагона, тощо, знає значення рослин у житті людини.
4 клас	
Значення природи у житті людини; Пристосування рослин до умов існування у різних природних зонах; Значення води та ґрунту для рослин і тварин; Природоохоронні території України та рідного краю	Учень наводить приклади природних зон Землі; способи орієнтування на місцевості за допомогою рослин; дотримується правил поведінки у природі, знає природоохоронні території рідного краю, зникаючі види рослин; розповідає про особливості рослинного світу материків та океанів, робить висновки про різноманітність, цілісність та взаємопов'язаність природи на планеті.

міг добре розгледіти в деталях кожен з учнів. Це і є уявний прилавок крамниці. Завдання покупців, тобто дітей, по черзі, не називаючи назву рослини, описати її таким чином, щоб вчитель, уявний продавець, зміг продати покупцеві вподобаний товар. Вчитель може допомагати учням з описом рослин запитуючи, наприклад, яке стебло має ця рослина, скільки квіток, форму листя чи колір. Процес гри доволі цікавий та пізнавальний, адже для того аби «купити» вподобану рослину потрібно в деталях її описати, а отже пригадати будову рослини.

У другому класі основна увага учнів під час вивчення рослин зосереджена на змінах розвитку рослин відповідно до зміни пір року. У першому класі учні дізналися, що рослини поділяють на дерева, кущі, чагарники, хвойні та листяні, дикорослі та культурні. На прикладі соняшника можна запропонувати учням поміркувати до якої групи належить ця рослина. Цікаво, що раніше, соняшник був декоратив-

ною рослиною, проте нині це культурна рослина, яка широко застосовується людиною для виготовлення олії, солодоців, меду, фарб, є кормом для тварин, її насіння в сирому та смаженому вигляді вживає людина. Варто запропонувати учням простежити як проходить життєвий цикл соняшника протягом року, коли висаджується насіння в ґрунт, коли з'являються перші листочки, цвітіння та отримання плодів. Також можна запропонувати пограти у гру, де з переплутаних між собою букв потрібно скласти слова, які означатимуть продукти, що виготовляють з соняшника («ялію» (олія), «лавах» (халва), «рафаб» (фарба), «ломи» (мило)).

У третьому класі молодші школярі поглиблюють знання про рослини, які отримали у першому та другому класі. На третьому році навчання учні вивчають способи розмноження рослин, а отже, пригадують їх будову, а також умови навколишнього середовища (світло,

тепло, волога), які необхідні для нормального росту і розвитку будь-яких рослин. Наприклад, соняшник за своїми властивостями є дуже вибагливим до тепла та вологи, хоча і вважається посухостійкою рослиною. Розмножується він з насінини. Ще один варіант вправи для кращого запам'ятовування теми про ріст та розвиток рослин є гра «Ланцюжок». Вчитель роздає школярам картки, де написані наступні слова: насіння, квітка, ґрунт, стебло, паросток, плід. Завдання учнів розмістити слова у послідовності, що відповідають етапам росту та розвитку з насінини плоду (ґрунт – насіння – паросток – стебло – квітка – плід). Така вправа спонукає дітей до розвитку мислення, допомагає повторити та відтворити у пам'яті вивчений теоретичний матеріал.

У четвертому класі, на основі отриманих у попередніх класах знань, учні пізнають світ у цілому, вчать застосовувати та аналізувати закономірності та процеси, які відбуваються навколо них до більших територій. Наприклад, вчитель розповідає, що на планеті залежно від кількості тепла та вологи, які отримує певна територія, виділяють природні зони – великі ділянки території, які відрізняються між собою природними умовами, ґрунтами, рослинним і тваринним світом. Так, в залежності від кількості вологи, тепла, ґрунтового покриву та тривалості світлового дня змінюється рослинність на території України. Для того аби зацікавити учнів під час вивчення теми «Природні зони України» вчитель може використати наступну вправу: на задалегідь підготовлену карту природних зон України запропонувати учням приклеїти картки різних видів рослин в залежності від природних умов, в яких вони найкраще зростають. Наприклад, соняшник добре росте на чорноземах та каштанових ґрунтах, але погано на болотистих та піщаних. Для його дозрівання необхідна температура повітря 22–27°C, а також він є досить стійким до посухи. Сьо-

годні соняшник як технічну культуру вирощують майже по всій Україні, але найсприятливішими умовами для росту та розвитку цієї рослини є південні та південно-східні області країни, багаті на чорнозем.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Наступність у формуванні знань про природу в молодших школярів важлива з декількох причин. По-перше, вона дозволяє будувати логічні зв'язки між різними явищами природи, теоретичним та практичним змістом тем. Послідовне вивчення нових закономірностей існування життя у природі враховує психофізіологічний розвиток дітей. Важливо, щоб новий матеріал був доступний та відповідав рівню їх розвитку, вивчення природи повинно ґрунтуватися на тих об'єктах та явищах, які молодші школярі спостерігають щоденно. Такий підхід допомагає їм краще розуміти та асимілювати нові знання. Послідовність вивчення дозволяє підвищувати складність матеріалу поетапно. Наприклад, спочатку вивчення рослин може включати основні поняття, а потім, поступово, діти можуть вивчати більше деталей про різні види рослин, їх будову, функції тощо. Наступність дозволяє учням формувати загальні концепції та зв'язки між різними аспектами природи. Наприклад, розуміння екосистеми, взаємодії між рослинами та тваринами. Послідовність дозволяє дитині формувати цілісне розуміння природи як системи, а не просто набір окремих фактів. Застосування принципу наступності у вивченні знань про природу сприяє ефективному навчанню, допомагає уникнути перевантаження інформацією та стимулює інтерес учнів до вивчення природознавства. Все це спрямовано на покращення якості освіти та формування у молодших школярів цілісного розуміння природи, що має важливе значення для їхнього подальшого розвитку та формування екологічної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гораш К. В. Підготовка вчителів до забезпечення наступності у впровадженні реформ: початкова школа – гімназія. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Навчання через гру в освітньому просторі України: досвід, виклики, ідеї та рішення» (18–19 березня 2021 року, м. Запоріжжя) Випуск № 1(43). 2021.
2. Ковшар О. В. Роль принципів наступності і перспективності в організації безперервної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Вип. 1. С. 176–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSH_2017_1_22 (дата звернення: 13.12.2023).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Концепція нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 13.12.2023).

4. Пометун О.І. Нова українська школа : розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с.
5. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. Київ : Академвидав, 360 с.
6. Ушинський К. Д. Твори в 6-ти томах. Т. 2. Київ, 1954. 500 с.
7. Типові освітні програми Нової української школи для закладів загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : «Світоч», 2019. 336 с.
8. Черненко Г. Особливості вивчення природознавства молодшими школярами в Україні (початок ХХІ століття – сьогодні). *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник науко-вих праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. Том 18. № 18. С. 184–192.

REFERENCES

1. Horash K.V. Pidhotovka vchyteliv do zabezpechennia nastupnosti u vprovadzhenni reform: pochatkova shkola – himnaziia. Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «NAVChANNIA ChEREZ HRU V OSVITNOMU PROSTORI UKRAINY: DOSVID, VYKLYKY, IDEI TA RISHENNIa» (18–19 bereznia 2021 roku, m. Zaporizhzhia) Vypusk № 1(43). 2021.
2. Kovshar O. V. Rol pryntsyviv nastupnosti i perspektyvnosti v orhanizatsii bezperervnoi osvity. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*. Vyp. 1. S. 176–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2017_1_22 (data zvernennia: 13.12.2023).
3. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. Kontseptsiiia novoi ukrainskoi shkoly. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 13.12.2023).
4. Pomետun O. I. Nova ukrainska shkola : rozvytok krytychnoho myslennia uchniv pochatkovoi shkoly : navch.-metod. posib. Kyiv : Vydavnychiy dim «Osvita», 2020. 192 s.
5. Savchyn M. V., Vasylenko L. P. Vikova psykholohiia. Kyiv : Akademydav, 360 s.
6. Ushynskiy K. D. Tvory v 6-ty tomakh. T. 2. Kyiv, 1954. 500 s.
7. Typovi osviti prohramy Novoi ukrainskoi shkoly dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: 1–2 ta 3–4 klasy. Kyiv : «Svitoch», 2019. 336 s.
8. Chernenko H. Osoblyvosti vyvchennia pryrodoznavstva molodshymy shkoliaramy v Ukraini (pochatok KhKhI stolittia – sohodennia). *Naukovyi zbirnyk «Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskiy zbirnyk nauko-vykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka»*. Том 18. № 18. S. 184–192.